

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

สภาพของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป และความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี การสื่อสารอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ไปอย่างฟุ่มเฟือย เพื่อสนองต่อการดำรงชีวิตที่มากเกินไปจนความจำเป็นนั้น นับเป็นการทำลายความสมดุลของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความมุ่งหวังที่จะให้มนุษย์ในยุคปัจจุบันได้ผลิตสินค้าทดแทนกำลังจะหมดสภาพไปโดยปริยาย คงเหลือไว้แต่ร่องรอยของอดีตเพื่อการศึกษาและชื่นชมเท่านั้น

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาของชาติ โดยกำหนดเจตนารมณ์ไว้อย่างชัดเจนที่จะให้การจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน ค้ำครองสิทธิ สร้างความเสมอภาค ให้โอกาสทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มีการกำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชน (มาตรา 43) รวมทั้งรัฐต้องจัดการศึกษา อบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษา อบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ (มาตรา 81)

อนึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา เพื่อสร้างประชากรที่มีคุณภาพ โดยกำหนดแนวทางให้รัฐจัดการศึกษา จัดกระบวนการเรียนรู้และจัดหลักสูตรการศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยให้ความเสมอภาคแก่บุคคลทุกคนมีสิทธิและโอกาสในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี และได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และเพื่อการศึกษาต่อ ทั้งนี้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร

ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อความเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ ที่มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขบนพื้นฐานของความเป็นไทย มีความสมบูรณ์และสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและอารมณ์ มีความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ความเหมาะสมของการจัดสาระการเรียนรู้ เวลา และเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน ความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ความยืดหยุ่นหลากหลาย สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม ประเทศชาติที่สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์จากการศึกษาทุกรูปแบบ ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ทางการศึกษา การเสริมสร้างเอกภาพของชาติ ความพอดีระหว่างความเป็นไทย และความเป็นสากล รวมทั้งการให้ทุกฝ่าย มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (กรมวิชาการ, 2540, หน้า 2) ในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มตามศักยภาพ ความถนัดและความสนใจ จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้บรรลุผล โดยครูผู้สอนมีแหล่งข้อมูลสำหรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างหลากหลาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

เดิมหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาแต่ละระดับไว้อย่างชัดเจนว่า มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมาย ตามที่หลักสูตรกำหนด จึงได้กำหนดหลักสูตรและเน้นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ในส่วนของการส่งเสริมให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากชีวิตจริงของตนเอง ของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ โดยเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจสังคม ตลอดจนสามารถจะพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่นได้ รวมทั้งจะทำให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรักและความผูกพันกับท้องถิ่น (กรมวิชาการ, 2540, หน้า 4)

วิชากลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ จัดเป็นกลุ่มประสบการณ์หนึ่งในหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ปรับโครงสร้างเนื้อหาให้มีความเลือกทุกชั้น

เพื่อให้ท้องถิ่นได้มีโอกาสมากขึ้น ในการพัฒนารายละเอียดและจัดหลักสูตรงานเลือกให้เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีนิสัยรักงาน เห็นประโยชน์ ของการทำงาน ทำงานเป็น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อันนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้ และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ, 2534, หน้า 89) บรรยากาศนอกห้องเรียน จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้อย่างชัดเจน ลึกซึ้งและถาวร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ตลอดจนความร่วมมือของชุมชน และการสนับสนุนด้านการเรียนการสอน โดยการสังเกต การเก็บข้อมูลต่าง ๆ การสัมภาษณ์บุคคลภายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยเสริมให้ประสบความสำเร็จ ครูเป็นผู้ชี้แนะแนวทางให้รู้จักวิธีแสวงหาความรู้ ส่งเสริมให้มีการตัดสินใจในการกระทำอย่างมีเหตุผล ให้กำลังใจ ความรัก ความเมตตา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข

การอนุรักษ์และสืบทอดงานการถักเป้ลยวนจากบรรพบุรุษ เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง จนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาที่แท้จริง ที่กำหนดไว้ว่า “การศึกษาเพื่อชีวิตที่ทำประโยชน์ต่อสังคม” โดยเฉพาะสังคมในท้องถิ่นของตนเอง ให้ดำรงอยู่ได้ จึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้มีการผลิต เพื่อให้มีการใช้สอยในชีวิตประจำวันต่อไป โดยการใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติเพื่อการประหยัดและการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อสนองความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยและความงามทางศิลปหัตถกรรม อันเป็นการยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้มีคุณธรรมความดีงาม และเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย หัตถกรรมไทยเป็นมรดกที่มีค่ายิ่ง มีประวัติอันยาวนาน และสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย ที่ก่อกำเนิดศิลปวัฒนธรรม และเพื่อประโยชน์ใช้สอย สนองความต้องการของผู้บริโภค ช่วยสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และมีส่วนใกล้ชิดกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น (มูลนิธิช่างหัตถศิลป์ไทย, 2538)

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย เป้ลยวน มีประวัติอันยาวนาน แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่ก่อกำเนิดศิลปวัฒนธรรมที่มีส่วนใกล้ชิดกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น และยังผลในการสร้างสรรค์ทางศิลปะให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น การถักเป้ลยวนจะช่วยพัฒนาสังคมได้ ในด้านการลดปัญหาการว่างงาน เพิ่มรายได้ให้กับชุมชน เสริมสร้างความสามัคคี ลดปัญหาด้านอาชญากรรม ยาเสพติด ให้ผู้สูงอายุ (ผู้ถ่ายทอด) ได้ตระหนักในคุณค่าของตนเอง และเป็นความร่วมมือของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน อันจะสร้างค่านิยมที่ดีแก่เด็กนักเรียน ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ลดปริมาณผักตบชวาเป็นการแก้ไขและป้องกันปัญหามลภาวะทางน้ำ ส่งเสริมให้การ

สัญญาณที่มีความสะดวกสบายไม่ติดขัด และมีน้ำที่สะอาด รัฐบาลสามารถลดรายจ่ายเกี่ยวกับการกำจัดขยะผักตบชวาโดยใช้เครื่องจักรกลได้

กาลเวลาผ่านไป งานหัตถกรรมเป็ดญวน นับเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ให้ได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิต อันเป็นการสืบทอดมรดกความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นที่สอดคล้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม ที่มีลำคลองและผักตบชวาจำนวนมาก ซึ่งเป็นทรัพยากรในท้องถิ่นที่ไม่ต้องลงทุน ราคากถูก เพื่อคนรุ่นหลังได้ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น ได้รับทราบข้อมูล รายละเอียดของงานหัตถกรรม อันเป็นการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น ที่หากไม่อนุรักษ์ไว้ก็จะสูญสิ้นไป

จากการใช้แบบสำรวจและการสัมภาษณ์ชาวบ้านในตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา สภาพของพื้นที่พบว่า มักปลูกบ้านเรือนอยู่ริมคลอง ใช้น้ำในคลองเพื่ออุปโภคบริโภค เดิมลำคลองเหล่านี้ใช้เป็นเส้นทางในการเดินทางติดต่อสื่อสาร ดังนั้นจึงมีคลองที่เชื่อมติดต่อกันไปมา ซึ่งคลองเหล่านี้ปัจจุบันจะมีผักตบชวาจำนวนมาก ซึ่งทำให้ประโยชน์จากการใช้น้ำในคลองลดลง หากได้มีการนำผักตบชวามาใช้ประโยชน์ ก็จะทำให้สามารถลดจำนวนผักตบชวาลงได้ ทางราชการก็จะไม่ต้องเปลืองงบประมาณในการดูแลรักษา อาชีพหลักของชาวบ้านในตำบลนี้คือ การทำนา อาชีพรองคือการรับจ้างทั่วไป เมื่อมีเวลาว่างจากการทำนา หรือมีได้ประกอบอาชีพ หรือผู้ไม่มีอาชีพ ก็สามารถจะสร้างงานสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่นได้ จากข้อเท็จจริงพบว่า ปัจจุบันมีชาวบ้านผู้สูงอายุ ที่ยังผลิตเป็ดญวนใช้และจำหน่าย มีจำนวนน้อย หากไม่มีการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ ทำกันอย่างจริงจัง งานหัตถกรรมเป็ดญวนก็อาจจะหมดไปจากท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของงานหัตถกรรมเป็ดญวน จึงได้ทำการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียน ซึ่งนับได้ว่าเป็นการปลูกฝังให้เด็กรู้จักการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมให้สืบทอดต่อไป และเพื่อเป็นการเตรียมหลักสูตรสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต จึงนับว่าการทำเป็ดญวนโดยใช้ผักตบชวาจะช่วยสร้างเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านให้มั่นคงได้ และหากมีการผลิตกันในครัวเรือนจำนวนมาก ก็จะเป็นการสร้างอาชีพให้กับผู้ผลิตได้ อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและชาติสืบไป เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของหลักสูตร ใน 5 ลักษณะตามข้อเสนอแนะของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ คือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม การปรับรายละเอียดของเนื้อหา การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่ และการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ซึ่ง เป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นนี้ จะเป็นแนวทางสำหรับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน และเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับครูผู้สอน ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแนวทางสำหรับนักเรียนในการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริงเป็นการลดรายจ่าย นำไปสู่การเพิ่มรายได้เพื่อชีวิตที่ดี เพื่อสังคมและท้องถิ่นของตนเอง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาที่นำมาพัฒนาท้องถิ่น เป็นเนื้อหากลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ งานเล็กงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์ กลุ่มงานประดิษฐ์เศษวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น เรื่องการทำเปลญวนโดยใช้ผักตบชวา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดบึงทองหลาง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 20 คน
3. ระยะเวลาในการทดลอง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 ใช้เวลาในการทดลอง 30 คาบ คาบละ 20 นาที

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท หมายถึง ประสพการณ์ที่หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนกลางจัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้ทุกคนในประเทศได้เรียนรู้ ในสิ่งที่เหมือนกัน ระดับเดียวกัน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ในงานวิจัยนี้หมายถึงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)
2. หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง รายละเอียดเนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียน การสอน เอกสารความรู้ หนังสือประสบการณ์ที่จัดทำขึ้นให้สอดคล้องกับท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกัน ทั้งสามารถนำประสบการณ์นั้นมาพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิต อาชีพ และสังคมให้

ดียิ่งขึ้นในที่นี้หมายถึง หลักสูตรการทำเปลญวนโดยใช้ผักตบชวา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยอาศัยหลักสูตรแม่บทเป็นหลัก

3. เปลญวนในงานวิจัยนี้หมายถึง เครื่องสำหรับนอนเล่น แกว่งได้ ตัวเปลถักด้วย ผักตบชวาเป็นตาโปร่ง

4. การพัฒนาหลักสูตรหมายถึง กระบวนการที่พัฒนามาจากหลักสูตรเดิม โดยวิธีการปรับเนื้อหา ปรับกิจกรรม และปรับสื่อการเรียนการสอน

5. การประเมินหลักสูตร หมายถึง กระบวนการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร และผลการใช้หลักสูตร เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ เกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆในหลักสูตรว่ามีคุณค่า ความเหมาะสม ความสอดคล้องกันอย่างไร มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพียงใด เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรให้ดีขึ้น

6. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ชุดของข้อคำถาม ในงานวิจัยนี้หมายถึง การวัดความรู้ของผู้เรียน เรื่อง การทำเปลญวนโดยใช้ผักตบชวา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อทดสอบผู้เรียน หลังจากจบการเรียนรู้ในหลักสูตร เป็นข้อทดสอบปรนัยแบบเลือกตอบ

7. แบบบันทึกการสังเกตการปฏิบัติงาน และลักษณะนิสัยการทำงาน หมายถึงแบบสังเกตทักษะการปฏิบัติงานและลักษณะนิสัยการทำงาน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อบันทึกพฤติกรรมขณะเรียนเป็นค่าคะแนน